

Мр Дејан Матић
Правни факултет Крагујевац

UDK 340.122

ПРИРОДНО-ПРАВНА ТЕОРИЈА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА

Апстракт

Овим радом се анализира теоријско-правна мисао Јована Стерије Поповића, нашег угледног књижевника, културног посленика, али и првог професора Природног права у нас. Размотривши укратко опште друштвене услове у којима настају први системи теорије и филозофије права у Србији у првој половини 19 века, аутор приступа анализи Стеријиних теоријскоправних промишљања, посебну пажњу посвећујући уводу Природног права у коме Стерија износи основе своје природноправне мисли, свој поглед на право уопште. Заступајући теорију природног права инспирисану Кантовим схватањем права, он рецитира, како кантовско схватања односа права и морала, тако и одређивање појма права, дајући његово опште и посебно значење у Кантовом смислу. Како Стерија усваја владајућа схватања природноправне теорије свога времена, тешко је утврдити да је његово дело оригинално. Па ипак, Јован Стерија Поповић никако није пуки епигон и значај његових промишљања о држави и праву и не лежи у њиховој већој или мањој оригиналности. Само преношење тековина најразвијеније европске филозофије права тог времена у нашу средину представља огроман допринос постављању основа српске науке о држави и праву.

Кључне речи: природно право, теоријскоправна мисао у Србији прве половине 19. века.

Деветнаести век се може, без много недоумице, сматрати златним веком српске модерне историје. У њему су Срби повратили слободу и државу након вишевековног ропства, створили две монархије и постали једно од најдинамичнијих, најразвијенијих и релативно узев, најдемократизованијих друштава у овом делу Европе. У том веку Србија изнедрава читав низ значајних државника и мислилаца, попут Карађорђа, Доситеја Обрадовића, Вука Караџића, Јована Ристића, Николе Пашића и многих других. Слободно се може устврдити да је то било време када су великани ходали Србијом. Политичка, културна и економска збивања и достигнућа овог периода српске историје, наше друштвене науке, а посебно историјска наука, у великој су мери осветлиле и детаљно анализирале. Ово, чини се, у потпуности не важи када се ради о теоријскоправној мисли у Србији у овом периоду. Након њених скромних почетака крајем осамнаестог века, теоријскоправна мисао доживљава пуни полет и развој од почетка деветнаестог века, упоредо са стварањем модерне српске националне државе и зачетака грађанског друштва. Прве идеје просветитељског рационализма, остварене у француској револуцији, у Србију доносе Доситеј Обрадовић, Лазар Војиновић и Симеон Петровић и развијају их у Великој школи у Београду која је радила од 1808. до 1813. године. Отварањем Лицеја 1838. године у Крагујевцу, а посебно његовог правословног одељења 1840. године, стварају се неопходни услови и ваљано окружење за бржи развој, како науке уопште, тако и теорије права.

Иако услед непостојања основних услова за стварање оригиналних теоријскоправних радова, преваходно због честих политичких сукоба и других бурних превирања у младој српској држави, правна мисао у Србији углавном користи достигнућа развијене западноевропске теоријскоправне науке, већ крајем тридесетих година 19. века у нас се појављују први системи теорије и филозофије права, а наши истакнути научни и културни посленици стварају дела трајне вредности. Тако, између осталих, Јован Филиповић ствара први систем филозофије права у Србији, Димитрије Матић пише о праву и слободи, а Рајко Лешјанин истиче слободу као основ права и идеју једнакости пред законом. Богатство мисли, дубина критичке анализе и елеганција у излагању којим се одликују теоријскоправна промишљања наших правних писаца овог периода, чине да она представљају незаобилазан беоцуг у богатој историји наше теорије права чији се резултати могу и непосредно уградити и у савремену правну мисао. Тиме су ови радови истовремено и актуелни. Баш из тих разлога, изношење помало заборављене српске теоријскоправне мисли 19. века на светло дана и указивање на богат садржај наше теоријскоправне традиције, представља извесно учињен корак ка стицању трајно вредних

знања, која, чини се, нужно представљају залог успешног развоја наше савремене теорије права. Сматрамо да у плејади српских правних мислилаца овог периода у развоју наше теоријскоправне науке, посебно место припада истакнутом књижевнику, правнику и научном прегаоцу Јовану Стерији Поповићу.

Управо недавно се навршило двеста година од рођења овог нашег великог књижевног и културног посленика. Мало је познато, изузев у стручној јавности, да је Поповић, поред тога што је био знаменити комедиограф, био и угледни адвокат и правник који је као професор Природног права на Правословном одјеленију Лицеја у Крагујевцу и Београду, у великој мери задужио нашу правну мисао. Јован Стерија Поповић родио се 1. јануара 1806. године (по старом календару) у Вршцу где и завршава основно образовање и гимназију. Даље школовање наставља у Темишвару, где завршава реторику и поезију, а затим и у Пешти, у којој изучава филозофију, да би правне студије завршио у Кежмарку.¹ У периоду од 1830. до 1836. године, Стерија предаје латински језик у гимназији у своме родном Вршцу, након чега се окреће адвокатској пракси. У јесен 1840. године Стерија прелази у Србију и постаје први професор права на правословном одељењу Лицеја у Крагујевцу. Ту Стерија, у школској 1840/41. у Крагујевцу и 1841/42. години у Београду предаје, поред Грађанског судског поступка, као главни предмет Природно право.² Као резултат ових предавања настаје обимно дело под називом Природно право, које је, у неку руку, представљало својеврстан уџбеник који је Стерија користио на својим предавањима, допуњавајући га живом речју.³ Услед изузетног успеха у обављању наставно-практичног рада 26. октобра 1842. године Стерија постаје начелник у Министарству просвете и на овом положају остаје скоро пуних шест година, све до 1848. године.⁴ За ово време Стерија је у многome допринео оснивању Друштва српске словесности, потоњег Српског ученог друштва, а затим Српске академије наука и уметности, као и оснивању Народног музеја и других

¹ Видети Андра Гавриловић, *Знаменити Срби 19. века*, Година I, друго фототипско издање, Београд, 1997, стр. 67-68.

² Видети Владимир Грујић, *Школско реформаторски рад Ј. Ст. Поповића у Србији 1840-1848*, Београд, 1956, стр. 25-26.

³ Видети Радомир Д. Лукић, *Јован Стерија Поповић – професор природног права на Лицеју, Историја политичких и правних теорија*, Сабрана дела, Том 9, Београд, 1995, стр 565.

⁴ Видети Владимир Грујић, Нав. дело, стр. 29.

значајних установа.⁵ У свој родни Вршац Јован Стерија Поповић вратио се 1848. године, где 26. фебруара 1856. године и умире.

Природно право Јована Стерије Поповића поред увода у коме се излажу основни појмови и Стеријини погледи на право уопште, садржи два дела. У првом се излаже природно приватно право, а у другом приватно јавно право. Први део обухвата по свом садржају теорију права и основе приватног права, док други део обухвата теорију државе и међународно право.⁶ Посебан значај има увод у коме Стерија износи основе своје природноправне мисли, свој поглед на право уопште. Управо у уводу се налази основ свега што је у првом и другом делу Природног права детаљније анализирано. Из тих разлога, њему ћемо и посветити нашу највећу пажњу. У њему Стерија одређује „задатак, циљ и карактер природног права“.⁷ Као почетну тачку свог излагања он узима разликовање права и неправа. Он то чини полазећи у својој анализи од суштинског одређења човека и то човека у емпиријском смислу, узетог дакле у свакодневном животном искуству. Према Стеријином мишљењу, слободан човек према другима делује, односно наступа „или тако, да не наноси штету другом осећајно–разумном створењу, или тако да други због тога против своје воље и пристанка осети губитак“.⁸ Први начин поступања Стерија назива право, а други – неправо. Истовремено, Стерија одређује и науку којом се ово разликовање може основано вршити и њено разграничење од осталих знања о праву. Према Стеријином мишљењу, то је правословна наука која се одликује методичним доказивањем које се заснива на чврсто утемељеном разумном закључивању, чиме се ова правно–теоријска дисциплина јасно разликује од пуког практичног познавања права, које карактерише, како то Стерија каже, не правослове (правне теоретичаре) већ правозналице.⁹ Како су извори из којих се право и неправо доказују вишеструки, тако правословна наука има више области, а оне су филозофска (извор је човеков природни ум), Мојсијева (извор је откровење), и позитивна (извор доказивања је људска самовоља). Стерија се на првом месту бави правом које извире из људског ума, а самим тим и правословном науком која се њиме бави. Ова наука, која се

⁵ Видети Андра Гавриловић, Нав. дело

⁶ О структури и систематици Стеријиног Природног права знатно детаљније видети у Милијан Поповић, *Стеријино природно право, О филозофији права код Срба*, Београд, 2000, стр. 60-61.

⁷ Данило Н. Баста, *Идеја природног права код Јована Стерије Поповића*, у књизи Јован Стерија Поповић, *Природно право. Реторика*, Београд, 1995, стр. 22.

⁸ Јован Стерија Поповић, *Природно право, Реторика*, Београд, 1995, стр. 47.

⁹ Видети исто

према Стеријином мишљењу може назвати и филозофским православљем и филозофијом права, али природним правом, излаже „првобитне законе који се односе на спољашње људске делатности“¹⁰, односно, показује према људском искуству шта јесте, а шта није право. Другим речима, предмет филозофског православља представља дефинисање појма права у складу са људском природом, „његово преношење на друштвене односе људи и уопште одређивање онога што је човеку, према његовој природи, безусловно споља допуштено и недопуштено, и према овоме, шта је право и неправо“.¹¹ Стерија јасно подвлачи разлику између природног и позитивног права. Иако, према његовом мишљењу, позитивно право може да буде у складу са људским умом, оно ипак зависи од воље законодавца, што може да доведе до тога да свако са довољно моћи може одређивати као право оно што је у складу са његовом вољом или схватањима. С друге стране, природно право је опште и непромењиво и одговара сходно томе сваком народу и сваком човеку као морално–умном створењу. Сходно томе, природно право представља образац позитивном праву. Такође, он одбацује могуће поистовећивање Божјег права, схваћеног као права које је Бог саопштио човеку откровењем, као Мојсију, са природним, јер је и оно, по свом карактеру позитивно (тзв. Божје позитивно право), те сходно томе мора увек бити потчињено природном праву. Стерија одређује два основна циља Природног права као филозофско–правословне науке. Примарни циљ је стицање систематског знања о природним, на људском уму заснованим правима и дужностима, која представљају услове, како спољне слободе, тако и друштвеног живота уопште. Други циљ ове науке је, према Стеријином схватању, постизање неометаног спољњег мира, усавршавања среће и добробити целокупног људског рода и он му очито придаје јаку просветитељску црту. Иако одређује природно право као образац и мерило вредности сваког позитивног права, Стерија допушта, да када то захтевају друштвено стање и политика, позитивно право прилагођава природно право постојећој стварности.¹² У зависности од тога да ли природно право посматра човека као појединца или пак у заједници, Стерија га дели на приватно природно право, које одређује права човека као појединца и јавно природно право, које одређује права човека као члана шире заједнице. Како се права и дужности човека могу посматрати безусловно и под одређеним условима, то се и приватно и јавно природно

¹⁰ Исто, стр. 48.

¹¹ Исто

¹² Видети исто, стр. 50-51.

право могу поделити на безусловно и условно, тј. хипотетичко природно право.

Стерија је заговорник Кантовог схватања односа права и морала. Упркос томе што сматра да природно право стоји у тесној вези са моралом, превасходно јер су и право и морал део практичне филозофије и имају за основ опште претпоставке из којих изводе законе, као и то да се и право и морал баве дужностима и имају исти циљ, Стерија ипак мисли да међу њима постоје знатне разлике. Док је морално законодавство унутрашње, дакле такво које захтева чистоту и исправност људских осећања, правословно законодавство захтева искључиво исправно спољашње поступање, не обазире се на унутрашње осећаје.¹³ За разлику од морала, право обавезује рестриктивним казнама које делују физичком принудом. Сходно томе, он разликује и циљеве права и морала, па је циљ права, према мишљењу Стерије, да обезбеди испуњавање моралних дужности преко безбедности и мира, док је циљ морала, драговољним испуњењем свеопшних дужности, да право, односно физичку принуду, учини сувишном.¹⁴

Такође, Стерија правословље, као самосталну науку, јасно разликује од политике. Правословље је наука о праву док је политика, мање – више, практична дисциплина која излаже одговарајућа средства за уживање и одржавање права. Основна је разлика и у циљу ове две дисциплине. Правословље има за циљ правду и тај циљ је општи и непромењив, док политика има разне циљеве који су променљиви и могу се усвојити и напустити без икакве повреде дужности. Основ правословља, према Стерији, је разум, те оно дакле има чисто рационални карактер, док је основ политике искуство.¹⁵ Правословље ствара опште и нужне законе чије поштовање не допушта изузетак. С друге стране, политика формира средства којима се користи, прилагођавајући се „променљивим приликама времена, места и лица“.¹⁶

Да би одредио појам права, Стерија полази од одређења човека, односно, од одређења његове природе. Он човека посматра као осећајно, умно биће, које захваљујући својим осећањима тежи добру и благодонању. Но, захваљујући томе што је човек умно створење, па сходно томе подлеже законима разума, он може своја осећања обуздати и контролисати. Захваљујући томе, човек има своју вољу, он је дакле

¹³ Видети исто, стр. 52.

¹⁴ Видети исто

¹⁵ Видети исто, стр. 53.

¹⁶ Исто

слободан.¹⁷ То значи да је човек у стању да себи поставља циљеве и њихово остварење постигне путем слободних поступака. Чак и када више лица живе једно поред другог, имају иста оваква права на слободно постављање и остваривање индивидуалних циљева, јер им она по природи подједнако припадају. Ту Стерија каже „свако смеће дакле, зове се право и означава моралну могућност деловања у односу на друге“.¹⁸ Но Стерија овакво схватање слободе, односно неограниченог слободног делања појединца у складу са својим индивидуалним интересима напушта када говори о заједничком животу људи у друштвеној заједници. Тада је нужно, да би слобода уопште била могућа, да се оваква слобода делатности ограничи. Граница слободе једног појединца је слобода сваког другог појединца у заједници. Другим речима, може се слободно делати у циљу одржавања личног достојанства све дотле, док се тиме не би угрозило лично достојанство других, односно сузило и повредило поље њиховог слободног делања. Правичан је само онај слободан поступак човека којим се не нарушава узајамност и хармонија слободе свих осталих у заједници.¹⁹ Из оваквог пермисивног закона, којим се одређују овлашћења субјекта, Стерија лако одређује императивни закон којим би се одређивале дужности субјекта које одговарају наведеним овлашћењима. Вршење ових дужности није ништа друго до уважавање туђих права, односно ограничавање сопствених могућности тако да се други у коришћењу својих права не ограничавају. Сходно томе, „све су дужности у почетку само одречне и показују постојаност у томе да нико ко слободно делује, не пређе у туђи круг“.²⁰ У случају пренебрегавања ових дужности, односно у случају кршења и угрожавања права прекорачењем слободе других, онај коме је право угрожено може принудом да натера друге да његова права поштују. Ово право да сили супростави силу, припада сваком коме су права угрожена, а произилази из схватања да нико нема права да сопствену слободу прошири тако да ограничи слободу других. Ова морална могућност принуде се, којом, како Стерија каже, „смеће прелази у морање“,²¹ заснива на самом појму права, те се са аспекта принуде у праву, правословље може одредити и као теорија принуде у погледу практичног поступања.²²

¹⁷ Видети исто, стр. 59.

¹⁸ Исто, стр. 60.

¹⁹ Видети исто

²⁰ Исто, стр. 61.

²¹ Исто

²² Видети исто

Појам права Стерија одређује у Кантовом смислу, дајући његово опште (објективно право) и посебно (субјективно право) значење. Тако, у општем значењу, Стерија право одређује као „одређивање спољног опсега деловања који је примерен личној важности свакога значи, онога који је у сагласности са слободом свакога другог“.²³ У посебном значењу, за Стерију, право је „могућност да се оствари све оно поред чега може опстати друштвено стање слободних створења“.²⁴ Од посебног значаја је Стеријино схватање такозваних првобитних права. Сва права Стерија дели на лична, која постоје када неко има могућности да од другог захтева извесне позитивне и негативне радње, и стварна права која се испољавају када субјекти права користе неке предмете својих права као средство за остваривање свог циља.²⁵ Сва ова права, уколико припадају човеку, могу бити првобитна или стечена. Првобитна права су људима као осећајно-умним бићима од природе дата и као таква не захтевају никакав рад, па се због тога још називају и непосредним, односно, урођеним правима. Стечена права, насупротив првобитних, произилазе из одређених правичних поступака, нису једнака за све и због тога се још називају и изведеним, посредним и произвољним правима. Управо због тога, ова права су случајна, променљива и отуђива. Насупротив њима, првобитна права се не могу ни стећи ни отуђити и она су вечна и непроменљива, нераскидиво везана за саму суштину човека као таквог.²⁶ Стерија сматра да су сва ова права нераскидиво повезана у један систем или „природни савез“, ²⁷ те се због тога могу свести на једно главно право. То основно, главно праправо јесте право личности. Оно се састоји у праву на одржавање свог личног достојанства као моралног бића. Стерија га другачије назива „правом законске слободе на све што не наноси штету другима“²⁸ и одређује његову формалност услед тога се оно изводи непосредно разумом. За разлику од њега, сва друга права су материјална, пошто се односе на ствари, односно предмете. Ово праправо, односно право личности, се дели на три права, и то на право личног постојања, право личне слободе и право личне једнакости.²⁹ Право личног постојања подразумева, заправо, постојање у правном смислу те речи. Оно се састоји у таквом одржавању сопствене личности да се не осети, нити каква увреда, нити какво

²³ Исто

²⁴ Исто, стр. 61-62.

²⁵ Видети исто, стр. 65.

²⁶ Видети исто, стр. 66.

²⁷ Исто

²⁸ Исто

²⁹ Видети исто

ограничавање, како у погледу саме личности, тако и у погледу средства које се употребљава за остварење циља. Како се овде ради о имаоцу права, а то је свако ко показује људски карактер, први услов постојања је органско тело. Други услов је да се ради о живом телу обдареном осећањима, а трећи је да оно има људски лик.³⁰

Право личне слободе се састоји у независности од туђе принудне самовоље. Овде Стерија јасно истиче да се не ради о психолошкој слободи, односно унутрашњој, слободи ума, већ о спољашњој слободи насупрот којој лежи ограничавање и власт. Везујући слободу за право постојања које је првобитно, Стерија тврди да оно не може опстати без слободе, те из тога следи да је и она првобитно право по коме „нико не зависи од воље власти и самовоље другога; свако је свој, а нико ничији“.³¹ Стерија своја либерална схватања не заснива на идеји апсолутне слободе и неограниченог индивидуализма. Он се залаже за уређену ограничену слободу којом се не наноси повреда другога и која се распростире само у правичном кругу слободног делања.³² Сва првобитна, односно урођена права, заснивају се на карактеру човечности, односно људскости. Другим речима, свако је човек, односно људско биће, баш као и други. Из тога следи да свакоме морају подједнако да припадају урођена права и право уопште. Овакву једнакост Стерија назива природном једнакошћу која је постојала још у првобитном стању. Практична једнакост се, према мишљењу Стерије, састоји у поштовању човечности свакога и поштовању неотуђивих права свих људи, односно у томе „да нико себи не придаје већу предност него што му је правично дозвољено“.³³

Иако није укључио право слободе мисли у део основног, главног праправа, Стерија му придаје велики значај и оно, онако како га Стерија одређује, живописно открива слободарско становиште са кога Стерија излаже своју природноправну теорију. Ово право Стерија убраја у такозвана материјална урођена права, чија се садржина остварује у праву да свако своје урођене снаге и могућности може да користи и усавршава.³⁴ Слободу мисли Стерија одређује као право да се према сопственом уверењу изрекне суд у погледу истинитог или лажног, односно да се у расуђивању следи сопствено мишљење. Како су мисли део унутрашњег живота сваког човека, те се без спољашњег изражавања не могу сазнати од

³⁰ Видети исто, стр. 67.

³¹ Исто, стр. 68.

³² Видети исто

³³ Исто, стр. 69.

³⁴ Видети исто, стр. 71.

других, мора постојати могућност њиховог изражавања. Како се, према мишљењу Стерије, тумачење мисли налази у равноправном односу са слободом мишљења, а мисли се не могу одвојити од њиховог спољног изражавања, следи „да се никоме не могу постављати препреке да слободно, било то усмено или, пак, писмено, саопшти своје мисли“.³⁵ На овај начин Стерија утврђује слободу мишљења и његовог изражавања једним од основних и неотуђивих права човека. Ова чињеница постаје од посебног значаја ако се има у виду какве су биле друштвене околности у Србији у време када је Стерија ово писао.

Несумњиво да би детаљнијим излагањем појединачних проблема природног приватног и природног јавног права била дата знатно потунија слика природноправне теорије Јована Стерије Поповића, но чини нам се да општим његовим схватањима и идеји природног права какву је заговарао, не би додали ништа ново што би дубље расветлило основна питања којима се бавио. Како Стерија усваја пре свега Кантове погледе на право тешко је утврдити да је његово дело оригинално. Но, иако је преузимао владајућа схватања природноправне теорије свога времена Стерија је, као, како се то лако показује, врстан правни теоретичар, узимао само оно што је у тим схватањима представљало несумњиво трајне вредности. Јован Стерија Поповић никако није пуки епигон и излажући природноправну теорију он јој несумњиво даје својеврстан печат личне интерпретације. Значај његових промишљања о држави и праву и не лежи у њиховој већој или мањој оригиналности. Већ само преношење тековина најразвијеније европске филозофије права тог времена у нашу средину представља огроман допринос постављању основа српске науке о држави и праву. Уколико се узму у обзир, а морају се узети друштвене и историјске прилике у којима је Стерија стварао, лако је утврдити да тешко да је људски било могуће остварити више од онога што је он и остварио. Без сумње је свакако да је Јован Стерија Поповић оставио значајан траг у историји српске теоријскоправне мисли и да његово дело има непролазан значај, представљајући незаобилазни беочуг у развоју теорије права код нас.

³⁵ Исто

Мр Дејан Матић
Правни факултет Крагујевац

Природно-правна теорија Јована Стерије Поповића

Резиме

Теоријскоправна мисао у Србији доживљава пуни полет и развој од почетка деветнаестог века, упоредо са стварањем модерне српске националне државе и зачетака грађанског друштва. Богатство мисли, дубина критичке анализе и елеганција у излагању којим се одликују теоријскоправна промишљања наших правних писаца овог периода, чине да она представљају незаобилазан беоцуг у богатој историји наше теорије права чији се резултати могу непосредно уградити и у савремену правну мисао. Сматрамо да у плејади српских правних мислилаца овог периода у развоју наше теоријскоправне науке, посебно место припада истакнутом књижевнику, правнику и научном прегаоцу Јовану Стерији Поповићу. Он своје поставке о држави и праву заснива на Кантовим идејама. Мада одређена одступања у односу на Кантове ставове постоје, она не утичу у већој мери на Стеријину рецепцију Кантове мисли. Међутим, Стерија, као врстан правни теоретичар, преузимајући из тада владајућих природноправних схватања само оно што представља несумњиво трајну вредност, свом, стилски елегантном и одмереном излагању теорије природног права, даје особен печат личне интерпретације. Несумњиво је да је Јован Стерија Поповић оставио значајан траг у историји српске теоријскоправне мисли и да његово дело има непролазан значај, представљајући незаобилазни беоцуг у развоју теорије права код нас.

Кључне речи: природно право, теоријскоправна мисао у Србији прве половине 19. века.

Dejan Matić, LL.M.
Teaching Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac

NATURAL LAW THEORY OF JOVAN STERIJA POPOVIĆ

Summary

The conceptual legal thought in Serbia has been in the full swing of its development from the early 19th century, alongside with the constitution of a modern Serbian national state and the outset of the civic society. The legal thought of Serbian legal scholars of the time is clearly distinguished by the profusion of legal thought, the depth of critical analysis and the elegance of rhetoric expression which made their legal theories an integral part of the rich history of the Serbian theory of law, whose results could be directly built into the contemporary legal thought. As a renowned literary author, lawyer and scholar, Jovan Sterija Popović has a very special place among the Serbian legal philosophers of the time for his contribution to the development of our theory of law.

Sterija's assumptions on concepts of the state and the law are primarily based on Kant's ideas. Even though there is some departure from Kant's point of view, it does not significantly affect Sterija's reception of Kant's legal thought. However, being a prominent legal theorist, he adopted only those natural law concepts that undeniably had a universal value, thus giving his elegant, well-balanced and moderate expression of his legal thought a touch of his personal interpretation. It is beyond any doubt that Jovan Sterija Popović has left a significant trace in the history of the Serbian conceptual legal thought, and that his opus is of interminable importance as inevitable linkage in the development of theory of law in Serbia.

Key words: natural law, legal theory and legal thought in Serbia, the first half of 19th century